

omslaan. Een plant is goed, en ook een dier in zijn eigen orde is goed, maar een engel die afvalt, wordt een duivel, en een mens die plant of dier wordt, komt onder den vloek en wordt kind des verderfs.

De mensch kan wel uit die sfeer van lagere orde worden teruggetrokken, en zoo geschiedt 't dan ook tijdelijk door den dood op 't sterfbed, maar zijn eigenlijke leven raakt dit niet, noch wijzigt het zijn orde, noch ook verandert 't zijn roeping. Het hangt er alles maar van af, of hij ten volle in alle hem aangewezen sferen zijn leven ontloopt. Doet hij dit, dan straalt de volle rijkdom van zijn leven in alle sferen uit. Dan bloesemt hij in zijn geheele verschijning, dan openbaart hij kracht en levensmoed. Dan is zijn denken diep, zijn wil vast, zijn fantasie rijk, en dan is bovenal het geestelijke leven van geloof, hoop en liefde naar alle zijden in hem ontloopt. Dan is het, voor zoover op deze aarde mogelijk, de volle ontplooiing van het leven, die in zulk een man of vrouw, naar lichaam en naar ziel, uitstraalt. Dan staat hij tot alle deze sferen in de van God gewilde verhouding, en is het zijn van Gods geslachte zijn, waaruit deze volheid van zijn mensche-lijk leven opwelt.

Wel knakt de zonde dit alles, en kan alleen genade levensherstel en weeropleven brengen, en ook zal eerst in het rijk der heerlijkheid de hoogste instantie van dit leven van hoogste orde tot zijn hoogste schittering komen. Denk maar aan de hemelvaart van Henoch en Elia, de Tabor, en aan de verschijning van den Christus op Pathmos. Maar ook al is dit alles in het heden ontadeld, slechts gedeeltelijk hersteld, en dus nog op lager trap staande, toch altijd blijft het tot zelfs in een Kalm en Judas het mensche-lijk wezen, het mensche-lijke type gelijk God 't geschapen heeft in 't Paradijs, en juist daarom kan 't bij wegslijting op niet anders uitloopen dan op wat Jezus teekende in de kners der tanden. Bij een dier is dit ondenkbaar, alleen bij een mensch is dit bestaanbaar. Juist omdat zelfs het ontijdige geraamte van den mensch zoo bergenhoog boven het doode dieraas staat, kan bij den mensch niet uitblijven, wat de Schrift aanduidt met het ontzettende woord... van... eeuwige verdorvenis.

Dr. A. K.

„Uw Koning komt en hij is een Heiland“.

[ADVENT 1913].

Verheug u zeer, gij dochter Sions, juich, gij dochter Jeru-salem. Zie, uw Koning zal u komen, rechtvaardig, en hij is een Heiland; arm, en rijdende op eenen ezel, en op eenen veulen, een jong der eselinnen. Zacharia 9: 9.

Fel stak op Genesareth's meer de storm op, en de jongeren kregen angst... maar Jezus sliep rustig door. En toen aarzelden ze wel eerst, maar toen de storm nog heviger opzette, maakten ze Jezus toch wakker, en riepen hem toe: „Heere, behoed ons, want wij vergaan!“

Daarin spreekt de bede van Advent. Een wereld, die voelt, dat ze, verlaten van haar Koning, ondergaat, en nu in angstige heimwee naar den Hooge roept: „Kom, Heere Jezus, want alleen in u is ons heil.“

Denk aan een vloot van oorlog. Het admiraal-schip wek zijwaarts uit het gezicht. Juist op dat oogenblik komt nu de vloot van den vijand opzetten. En nu ziet alles er naar uit, of 't admiraal-schip niet terug komt. Zonder vloot-voogd is de vloot verloren.

Met een leger, dat bij afwezigheid van zijn veldheer overvallen wordt, is het evenzoo. Dan voelt heel het leger, dat alleen zijn veldheer het redden kan, en daarom trekt er een heimwee door alle geleerden, of toch de veldheer op mocht dagen en heel het leger redden.

En zoo nu stond het ook in de dagen van Bethlehem met heel onze wereld. Eeuw na eeuw had volk na volk gepoogd, in eigen kracht het doel van het leven te bereiken. In Egypte onder het inleiden in een kunstmatig verbeelde dooden-wereld. In Babylon en Assyrie onder beroep op sterrenwielchelen. In Griekenland onder toe-wijding aan de kunst. In Rome onder alle onderwerpende machtsontplooiing. Maar 't sloeg alles tegen. Door niets kon het dorstend men-schenhart verzadigd worden. Vandaar de leegte in het zielsleven, de armoede aan heilige krachten, die dood dien de volken met zich omdroegen. Zoo riep 't alles om uitredding, en vlakte het al op een Heiland, die alleen redding kon aanbrengen. En dat duurde tot de profet uit Israël de volken kwam toeroepen: „Ziet, uw Koning komt, en hij is een Heiland.“ Niet alleen voor Israël, maar voor al wie mensch heet.

Zoo toch was vlak vooraf, in het eerste vers, betuigd: „De Heere heeft een oog over alle menschen en in 't minst niet enkel over de stammen Israels.“

Dit kan dan eeuwen duren. Eerst komt de Adventgedachte in 't onrustig gemoed op. Dan volgt de Adventbede, als het hart der natie om God gaat roepen. En dan tenslotte is de Advent 't daar, en komt de Koning, en die Koning betooit zich een Heiland.

God schiep ons mensche-lijk geslacht niet als een schare van eenlingen, maar als één machtig lichaam. God plaatste ons op deze wereld, niet om elk op onszelf te drijven, maar om door één geest bezield, door één Koning geleid te worden. God schonk ons op deze aarde het aanzijn, niet om in 't leven van deze aarde op te gaan, maar om zijn eeuwig Koninkrijk te bereiken.

Maar eens gevallen, stribt de mensch tegen. We wilden niet één lichaam, maar allen personen apart en op ons zelf zijn. Een Koning over ons is onnooig. Vrijheid, blijheid, ieder zal zijn eigen pad kiezen. En ook dat leven voor een toekomstige wereld kon niet. Dat is goed voor den kloosterling en voor den zuilen-heilige, maar niet voor den praktischen mensch.

En nu scheurt alles uiteen. Van één die ons beheerscht, is geen sprake meer. Het hooger doel van ons aanzijn gaat in stofvergoding onder.

En is men nu gelukkig? Voelt nu het menschen-hart zich bevredigd? Stijgt er nu één jubel van vreugde omhoog?

Verre van daar. Mismoedigheid en onvol-daanheid vervult aller levensbesef. Geestelijke melancholie wordt toonaangevend. Een bang ge-voel van teleurstelling drukt aller gemoedsleven. En nu komt het volle heimwee. De drang van binnen, die speurt dat 't anders worden moet, dat 't anders worden kan. Het besef van het ver-speelde levensgeluk doet roepen om meer een-heid, om Een die alles leiden kan, om opheffing tot hooger en heiliger streven.

Eerst vaag, en zwevend, en meer zwijgend. Maar dan opnieuw losbarstend, en nu door-gaande en steeds doordrongen van inniger smeeke-toon.

„Vanwaar 't heil komen zal, weet de wereld niet, maar haar heimwee uit zich in steeds roerende weeklacht. Tot 't op eenmaal uit Sion haar tegenklinkt: Zie, uw Koning zal komen en hij is een Heiland!“

Uw heil genaakt, en 't breekt door!

Zoo steeg het Adventgebed uit de volkeren op, toen Bethlehem naderende was; en nog telkens klimt uit den schoot der natie die gestamelde bede naar boven, zoo dikwijls, gelijk nu weer, zelfverheffing, zinneelust en materialisme het leven ontadeld heeft.

En trekt het aldus onder de volkeren, niet anders is het heimwee in de enkele ziel, die nog niet opstond uit den dood, en die daarom Jezus nog niet vond.

Bij heel groepen beluistert ge 't om u heen. Eerst zoeken ze het buiten Jezus, maar in 't eind voldeed toch de wereld hen niet meer. Hun hart werd krank. De balsem voor hun zielswonde konden ze buiten Jezus niet vinden. Tot 't in 't eind ook in hun hart met heilig heimwee om de eenheid der liefde, om den scepter van den Koning, om het vergezicht in Gods heilige woning riep. Het Adventgebed om hart en ziel ontzettende bekeering.

Tot de ure doorbreekt die door God be-scheiden is, en dan klinkt 't ook hun in 't ziels-oor: Zie, uw Koning komt en hij is een Heiland!

Meer nog. Er zijn er niet weinigen, die hun Koning gevonden hadden, die hun Heiland den hand-duk van dank en liefde hadden gegeven, maar die de poorte weer uitgingen, hun Koning weer uit het oog verloren, en geestelijk opnieuw verarmden en verstijfden.

Eerst hinderde dit hen dan niet. Ze voelden zich weer vrij. De kinderen der wereld waren weer lever jegens hen, en toonden hen meer te waardeeren. Die er om weenden, waren de engelen Gods, of een moeder die ze zag afdoelen, of ook een vader die schrikte van de koelheid in hun afgemeten, onbezielde gebed.

Doch ook dit duurt niet altoos. Straks komt ook in zulke „verachterden in genade“ het heimwee weer op. Tot ook hun het Evangelie weer de toe-roeping doet hooren: „Zie, uw Koning komt en hij is een Heiland.“

Moge 't zoo voor recht velen ook op 't nu naderend Kerstfeest zijn. Dan is er weer gejuich onder de engelen Gods!

*) Advent beteekent letterlijk: de komst van Jezus.

Dr. A. K.

Amsterdam, 12 December 1913.

Het is opmerkelijk, hoe in de Hervorm-de Kerk telkens de belijdenisquaestie weer aan de orde komt. Thans weer in Groningen. Ds. Hulsman, die vroeger zoo kloek tegen de Schriftcritiek optrad, maar later geheel omkeerde en nu al meer de fundamentele waarheden van ons geloof prijs geeft, heeft een ander stel belijdenis-vragen ingevoerd, dan in de officiële reglementen is voorgeschreven. Hij meent daartoe het recht te hebben, omdat in de Reglementen der Hervormde Kerk vrijheid wordt gegeven van de formulering af te wijken, en andere vragen te stellen naar den geest en hoofdzak van de daarin ver-vatte belijdenis. De Kerkeraad te Gronin-gen heeft nu de volgende beslissing ge-nomen

1. Bij de bevestiging van lidmaten worden geen vragen, afwijkende van de in art. 39 van het reglement op het godsdienstonderwijs ge-formuleerde, gedaan, tenzij ze voortaan aan het oordeel des Bijzonderen Kerkeraads onderwor-pen en door dezen goedgekeurd zijn;

2. de Bijzondere Kerkeraad vaardigt naar elke bevestigingsheurt één of meer onderlingen af, om toe te zien dat geene andere vragen worden gedaan dan door den kerkeraad zijn vastgesteld, en deelen binnen twee dagen hunne bevinding schriftelijk mede;

3. personen, die blijkens rapport der afgevaardigden, op andere dan door den Kerkeraad goedgekeurde belijdenisvragen bevestigd zijn, worden niet als lidmaten der Ned. Herv. Kerk erkend en dus niet in de lidmatenboeken inge-schreven.

Aan de betrokken personen wordt daarvan mededeeling gedaan met opgave van redenen.

Natuurlijk zal dat muise wel een staartje hebben, want het is niet te verwachten, dat Ds. Hulsman zich hierbij zal neerleggen.

Met belangstelling wachten we af, wat het einde van deze belijdenisquaestie zal wezen.

Het getuigenis des Heiligen Geestes.

In plaats van af te wachten totdat we ons hadden uitgesproken, zendt Dr. Grey-danus ons opnieuw een uitvoerig schrijven, waarin hij met tal van Latijnsche citaten tracht aan te toonen, dat zijn standpunt juist is. Hoevel het zeker wat veel van het geduld onzer lezers geveerd is, willen we toch de opname van dit stuk niet weigeren; maar Dr. Greydanus houde ons de opmerking ten goede, dat voort-zetting van het debat op deze wijze in De Heraut onmogelijk is. Niet alleen omdat de toon, dien Dr. Greydanus zich ook thans weer in dit stuk veroorlooft, alle perken te buiten gaat, doch omdat een dergelijke discussie niet in een populair blad, maar in een wetenschappelijk tijdschrift moet behandeld

worden. We plaatsen daarom ditmaal zijn schrijven alleen, en zullen een volgend maal kort daarop antwoorden, maar om dan de discussie ook onherroepelijk te sluiten.

Aan de Redactie van De Heraut.

Hooggeleerde Heer,

Vergun mij nogmaals, en nu voor het laatst in deze zaak, ruimte in het eerstvolgend nummer van Uw blad voor dit schrijven, waarmee ik het vervolg van Uw artikel niet behoeft noch behoor af te wachten.

1. *) U stootte U aan den toon van mijn vorig ingezonden. Maar is het niet een veel erger zaak dan louter een kwastie van hoffelijkheid-toon, wanneer U in Uw nummer van 30 Nov. j.l. mij minstens 3 a 4 malen beschuldigt van afwijking van onze Geref. belijdenis (een zaak die bij ons Geref. volk meer wantrouwen wekt dan drankmisbruik of dieverij e. d. g.), om alzoo op ganisch onberispelijke wijze mij als een valsche leeraar voor te stellen, en het vertrouwen in mij bij onze geheele Geref. volkswereld, zoo mogelijk, weg te nemen? Is dat een kleinigheid? Verliest „voorzichtigheid eische“ zijne kracht, wanneer het mijn naam en arbeid betreft? Hoe schreef de apostel Paulus tegen degenen, die hem valsche leer verweten, en het vertrouwen in hem bij de gemeenten zochten te ondermijnen? Vgl. II Cor. 11, Gal. 1 en 5, Philip 3. Onze Heiland roept ons op tot oprechtheid en voor-zichtigheid (voorzichtigheid, bedachtzaamheid), Matth. 10: 16.

2. U beschuldigde mij, als zou ik in strijd met onze Geref. belijdenis het getuigenis des H. Geestes niet erkenningsgrond noemen. Daar-vor echter kon U niet volstaan met te citeeren: „openen van het oog“, noch met te spreken enkel van subjectieve voorwaarde, en mocht U zelfs niet volstaan, met wat U nu, in het num-mer van 7 Dec., van mij aanhaalt, maar moest U citeeren den zin dien ik aanwees, omdat daarin mijn opvatting van grond gedefinieerd wordt: tegenover kracht of werking enz. En had U dat gedaan, dan zouden de lezers hebben kun-nen zien, dat zekelijk door Uwe citaten uit Geref. belijdenissen niet anders wordt geleerd, en zou U zelf wellicht ook vermoed hebben, dat U die belijdenisuitspraken niet tegen mij mocht afwerpen. Zij missen, in het kwestieus punt, bewijskracht, wat bij zoodanige beschuldi-ging van groote beteekenis is.

3. Voorts is a Marck niet de bron voor mijn gevoelen, zooals U schrijft. Maar wanneer U op Dr. H. Ravinck, dien ik op de betreffende plaats en juist in den tekst aanhaal, en die zelfs in 't deszelfde woorden zich uitdrukt als a Marck, gewezen had, zou U in Uw nummer van 30 Nov. in de respectieve plaats niet verachtmakend en kleinerend hebben kunnen schrijven, als U door verwijzing van Dr. H. Ravinck's naam gelegenheid kreeg; of anders ware de ongepas-sheid daarvan terstond voor iedereen voelbaar geweest. Uwe verklaring lost het vraagstuk in dezen niet op.

4. U wil wel enkele citaten aanhalen, schrijft U, en geeft dan inderdaad onderscheiden aan-halingen, waarin het woord grond, of eene der-gelijke uitdrukking, voorkomt, maar die juist daarom al zonder bewijskracht zijn, omdat het geschil niet gaat over het bezigen van het woord, maar U bewijzen moest, dat Calvijn e.a. het getuigenis des H. Geestes grond noemen in welkenzoon onderscheiding en met afwijking van zoodanige kracht of werking, als waarin ik het in mijnne formule ontschrijf.

En daarmede vervallen in eens het „begrondet“ van Stuehelin, en het „grondet“ van Loofs, en het „ultimo acquiescat“ van Rivet, en het „om de getuigenis“, die zij ontvingen van den H. Geeste van Doedes, en de citaten van Scholten, Calvijn, Voetius. Sterker nog: uit citaten van deze laatste drie blijkt, dat zij ge-nemde onderscheiding niet voor oogen hadden, ja zelfs, dat zij, indien zij die voor oogen gehad hadden, aan de zijde mijner formulering zich gesteld zouden hebben.

Scholten schrijft in het ook door U aan-gehaalde werk I, blz. 197: „De stelling: auctori-tas Scripturae pendet a testimonio Spiritus, luidt in een anderen vorm aldus: de waarheid van het Schriftwoord is niet, opdat men op gezag van de Schrift geloof“. Tegen deze stelling oefent hij dan zijne kritiek. Maar, waar het hier om gaat: duidelijk blijkt hier, dat z. i. pendere a test. Sp. bij de Geref. theologen zooveel was als inzien (resp. = doen inzien), zoodat ook uw beroep op zijn gebruik van het woord ge-loofsgrond hem in ons geschil te veel wil laten zeggen.

Calvijn stelt in het betoog over deze zaak, waarin hij dus klaar zijne meening aanwijzen moest: „... unde discimus lucem discernere a tenebris...“ (vgl. m. ref., blz. 276). Ligt nu de grond waarop wij het licht onderscheiden van de duisternis, in ons oog, of in het licht en de duisternis zelf? En evenzoo: onder-scheiden wij het zoete van het bittere op grond van onzen smaak, of door onzen smaak, maar op grond van de verschillende gesteldheid van wat zoet of bitter is?

Gebruikt Calvijn nu in een volgend hoofdstuk, om heel zijne voorafgaande redeneering, dat slechts God ons zekerheid aangaande de H. Schrift als Zijn Woord geven kan, en geen Kerk noch mensche-lijke redeneering, als retrospectief samen te vatten, de uitdrukking: nisi hoc iacta funda-mento, dan valt toch licht in te zien, dat hij niet dit enkele woord zijne uitgesproken ge-dachten niet terugneemt, en dat hij zelfs bij dit tacto fundamento in het geheel niet het oog heeft op ons geschil.

Het soortgelijke geldt van Voetius. In zijne Catechistie over den Heiligh. Catech., ed. Dr. A. Kuyper, I blz. 70, spreekt hij over de Roomsche tegenwerping van cirkelredeneering inzake het wederkerige beroep op Schrift en getuigenis des H. Geestes. En hij antwoordt dan: „Het beginsel, fundament ende oorspronk van d'een en d'ander wort hier verscheident-lijk aangemerkt: want het geloove, voor soo veel het beteekent de sake die men gelooven moet, soo is des zelfs beginsel de Schriftuur; maar voor soo veel het beteekent het werk ende de daet des geloofs zelfs, (de komma staat voor zelfs, doch waarschijnlijk als drukfout) 't welk innerlijk geschiet in 't gemoed des menschen, soo is des zelfs beginsel en oorspronk de Heilige Geeste“. Dus het geloof als vermogen en actie, van den Heiligen Geeste, maar de inhoud des geloofs, datgene waarop de Heilige Geest den mensch door het geloof doet rusten („fundament“), de H. Schrift en haar inhoud. Dit blijkt verder uit zijne Disp. Sol. „Ut enim ipsa scriptura tanquam principium externum proprio lumine radians (nullo alieno interveniente tanquam principio aut medio demonstrationis aut convictionis) per se et in se se ostendat seu credibile est, — sic Spiritus S. est internum, supremum, primum, independens principium actualiter mentis nostrae oculos aperiens atque illuminans, et credibilem

scripturam auctoritatem ex ea, cum ea, per eundem effectum perscrutans, sic ut nos tracti carminum et passiva in nobis commoti acquiescamus“ (bij Heppie, Die Dogm. d. evang.-ref. Kirche, S. 22). De H. Schrift straalt dus door eigen licht, en de H. Geest opent onze oogen en doet ons metterdaad overtuigd zijn; zekelijk alzoo hetzelfde als bij mijne omschrijving.

5. Leest U verklaringen van Gereformeerden over onze Nederl. geloofsbelijdenis, dan kan U zien, dat zij, wat het getuigenis des H. Geestes in art. 5 betreft, overeenstemmen met wat Dr. A. Kuyper Sr. schrijft in zijne Encyclopaedie, II (1894), blz. 505, n.m.l. dat dit getuigenis niet opgevat moet worden als „eene „supernaturele mededeeling van Gods wege, waarin ons gezegd wordt: Die Schriftuur is mijn Woord“. Daarom gaat het ook niet op, om het woordje omdat in art. 5 zoo te willen persen als U doet, wijl dit niet vanzelf reeds zoodanige scherp toegesliste betekenis heeft, en in dit speciale geval ook daarom die uitsluitende beteekenis blijkt te missen, dat in het Latijn hier enkel quod staat, hetwelk in het vervolg voortgezet wordt zelfs door: et eo etiam quod, en niet b.v. door: propterea quod. Definieert Dr. Kuyper t.a.p. het getuigenis des H. Geestes, dan schrijft hij: „huc quodam mentis ita perfundens ut eam sentire faciat, eique ostendat rationes ipsi rei instans, sed antea occultas; m. a. w. een licht dat ons zien doet de in de zaak zelve ingeliggende, maar tevoren verborgen, rationes (redenen, gronden).“

6. U zegt, dat in de Fransche belijdenis om voor zinneloos geweest zou zijn; terecht: maar dat is zoo vanwege de reden, die ik aan-wees, niet om de reden die u opgeeft, gelijk daaruit blijkt, dat in Uw eigen citaat van 30 Nov. twee regelen voor dit door juist nog om gebruikt wordt. Doch omdat van het getuigenis des H. Geestes hier gesproken wordt als eene werking, en het hier niet voorkomt als onderscheiding-grond, zooals U ten onrechte beweerde in uw nummer van 30 Nov., daarom moest hier staan door, terwijl het twee regels voortaan gaat over een grond, waarom daar om op zijn plaats was. Verder nog: doct de H. Geest de geloovigen de Kanonieke boeken onderscheiden van de andere kerkelijke boeken, zooals de Fransche belijdenis zegt, dan brengt de H. Geest geen grond van onderscheiding in de geloovigen, maar doet Hij hen slechts opmerken den onderscheidinggrond, die in die boeken zelve ligt; waaruit wederom duidelijk wordt, dat U geheel fualde, toen U in Uw nummer van 30 Nov. schreef, dat de Fransche belijdenis het getuigenis der H. Geestes onderscheiding-grond zou noemen, en alsof ik „lijntrecht in strijd“ met die belijdenis zou leeren. Juist omgekeerd klopt mijne voorstelling met die belijde-nis, maar gaat uwe uitlegging fout.

7. Schrijft U nog: „we willen wel althans met enkele citaten aan Dr. Greydanus toonen, dat de zaak heusch niet zoo eenvoudig is als hij zich haar voorstelt“, dan durf ik gerust aan den oordeelkundigen lezer het oordeel overlaten, bij wien in dezen mindere helderheid van inzicht en gemis aan genoegzaam onderscheiding uit-kwamen.

Ik meen op grond van het voorafgaande, dat Uw zoo lichtvaardig daarenheen werpen van zoo ernstige beschuldiging, welke U te vergeefs met in het kwestieus punt zoo niets zeggende citaten te staven zocht, geheel onverantwoordelijk is. Daarom vraag ik van U, dat U royal uw beschuldiging, alsof ik van de Geref. belijdenis, art. 5, zou afwijken, intrekt. Anders behoort U, zooals U als hoogleeraar in het kerkrecht wel weet, mij in den gerondeden weg en ter plaatse waar zulk betoogt, aan te klagen. Op zoodanige wijze echter, als U in het vorig nummer mijn goeden naam hebt aangesta, en het vertrouwen in mij bij de Geref. kerkwereld hebt zoeken weg te nemen, om er wantrouwen voor in de plaats te zetten, waardoor mijn arbeid onmogelijk kon worden, is een schromelijk te buiten gaan van de perken van Christenplicht en van den eisch van het 9e gebod.

Ik vorder daarom ridderlijke herroeping van Uw beschuldiging tegen mij, of aanklacht op behoorlijke wijze en ter voegrame plaats. Tot mijn spijt werd dit stuk langer dan ik zou wenschen, doch de zaak eischte deze uit-zetting.

U dankzeggend voor de plaatsing, welke mij zedelijk niet geweigerd mag worden.

Met verschuldigde gevoelens,

S. GREYDANUS.

Zuid-Beijerland, 6 Dec. 1913.

*) P. S. Zoewel in het vorige stuk als in dit schreef ik steeds U en Uw met een hoofdletter.

Van de breking des Broods.

X.

Het feit, dat Calvijn bij het Avondmaal dus wel degelijk nadruk wilde gelegd hebben op de herdenking van Christus dood en daarmede de ceremonie van de breking des broods in verband bracht, kan dus niet betwijfeld worden. Toch wil dit daarom niet zeggen, dat Calvijn het Avondmaal evenals Zwingli alleen beschouwen wilde als een zinnebeeldige voorstelling van Christus offerande aan het Kruis. Zelfs de ceremonie van het breken des broods diende daartoe niet alleen, want Christus brak het brood ook om het uit te deelen aan zijn discipelen, opdat zij er van eten zouden, gelijk Hij dan ook zeide: neemt, eet, dit is mijn lichaam. Het Avondmaal is in de eerste plaats een maaltijd, en evenmin als honger en dorst verzadigd worden door ons brood en wijn te laten zien, maar alleen door deze te eten en te drinken, zoo is voor Calvijn bij het Avondmaal ook de hoofdzak datgene wat door het eten en drinken wordt afgebeeld, n.l. de waarachtige gemeenschap met Christus, waardoor Hij een voedsel en drank wordt voor onze zielen. Het brood, dat wij breken, zegt de Apostel, is de gemeenschap des lichaams van Christus en de drinkbeker de gemeenschap zijns bloeds. Het is dit woord van Paulus, dat Calvijn altoos aanhaalt als de meest dui-delijke verklaring van wat met het eten van Christus' lichaam en het drinken van Zijn bloed bedoeld wordt. Het eten en drinken in geestelijken zin genomen kan Calvijn daarom niet op, zooals dat in Zwing-liansche kringen gebruikelijk was, alleen van te gelooven, dat Christus voor ons gestorven was. Hij ontkent niet, dat het geloof de mond is, waardoor we eten, om het beeld hier over te nemen, maar het eten

zelf is hem iets meer, het is de gemeen-schap met Christus, die het waarachtige voedsel is, waardoor we gevoed wor-den. Ook de uitdrukking, dat wat we (geestelijk) bij het Avondmaal eten en drinken, het gekruisigde lichaam en ver-goten bloed was, of wil men zonder beeld-spraak, dat we bij het Avondmaal in deze teekenen de verzekering ontvangen, dat wij offerande aan het Kruis voor ons ge-bracht is tot een verzoening voor onze zon-den, keurde Calvijn niet af. Hij zegt zelf in zijn Institutie, dat „het Sacrament ons naar het Kruis van Christus zendt, alwaar de belofte van Christus, dat Hij het brood des levens is, waarlijk volbracht en vervuld is geworden en dat wij Christus daarom dan eerst naar behooren en tot zaligheid eten, als wij hem gekruisigd eten en de kracht Zijns doods door een levendig ge-voel aangrijpen“. De voornaamste en bijna de gansche kracht van het Sacrament, is hem daarom gelegen in de woorden: „t welk voor u overgeleverd, 't welk voor u uitgestort wordt; anderszins, zegt hij, zou het ons niet zeer bevorderlijk wezen, dat het lichaam en bloed des Heeren nu ter tijdt uitgedeeld worden, indien ze niet eenmaal waren gegeven tot onze ver-lossing en zaligheid“. Maar hoe sterk deze uitdrukkingen ook klinken mogen, toch heeft Calvijn daarmede nooit bedoeld, dat we bij het Avondmaal alleen gemeen-schap zouden hebben met het gekruisigde lichaam en vergoten bloed van Christus in Zwinglianschen zin genomen. Het gekruisigde lichaam van Christus is er niet meer, want het is nu verheerlijkt, en het vergoten bloed van Christus bestaat evenmin. Wan-neer ik dus spreek van het eten van Christus gekruisigd lichaam bedoel ik daarmede al-leen, dat ik door het geloof gemeenschap heb met de offerande van Christus. Juist om het misverstand af te snijden, alsof dit alleen door hem bedoeld werd, zegt Calvijn gewoonlijk, als hij zich nauwkeuriger uit-drukt, dat we bij het Avondmaal gemeenschap hebben met het lichaam van Christus, dat eenmaal in den dood gegeven is geweest tot onze verlossing, maar dat nu in heerlijkheid is opgenomen en aan de rechterhand Gods zit. Wat Calvijn daarmede bedoelde is dit — hij komt daarop altoos weer terug en het is een der kenmerkende trekken van zijn Theologie — dat we de weldaden van Christus, ook zijn verlossing, niet ontvangen kunnen, of we moeten eerst Christus zelf bezitten. Er moet daarom voor alle dingen een waar-achtige gemeenschap met Christus zelf tot stand komen, en dit is de unio mystica, die verborgen gemeenschap met Christus, waardoor wij leden zijn van Zijn lichaam, en Hij ons hoofd is. Die gemeenschap tusschen Christus en de geloovigen raakt niet alleen zijn Goddelijke natuur, naar welke Hij alom-tegenwoordig is, zooals Zwingli wilde, maar raakt ook Christus mensche-lijke natuur, het vleesch en bloed, dat Hij aannam, en dat Hij nu in zijn verheerlijkt lichaam in den hemel met zich draagt. Zoo nauw is deze band, dat de Apostel Paulus daarom verklaart, dat we vleesch van Zijn vleesch en been van Zijn been geworden zijn. In dien zin verklaart Calvijn dan ook het woord van Paulus in I Cor. 10: 16 dat het brood dat wij breken (of het Avondmaal) de gemeenschap is des lichaams van Christus. De onjuiste exegese van Zwingli, alsof daarmede bedoeld zou wezen de gemeen-schap met de gemeente als het mystieke lichaam van Christus, wijst hij terecht af. Er is trouwens ook niet één exegete van naam, die deze onhoudbare exegese van Zwingli nog voor zijn rekening durft nemen. Heel het verband wijst uit, dat de Apostel hier spreekt niet over de gemeenschap der geloovigen onderling, maar over de gemeen-schap met Christus zelf, want de bedoeling is om de geloovigen te waarschuwen, dat zij niet tegelijk aan den offeraltijd der afgoden kunnen deelnemen en aan de tafel des Heeren, omdat men niet tegelijk ge-meenschap met de duivelen en met Christus kan hebben. Bovendien, de bij-voeging van den drinkbeker, die de ge-meenschap met het bloed van Christus is, zou zin noch betekenis hebben, wan-neer de gemeenschap met het lichaam van Christus sloeg op de gemeente. Hoe deze waarachtige gemeenschap met Christus als ons verheerlijkt Hoofd tot stand komt en werkt, blijft altoos voor ons een diepe verborgenheid, die beter, gelijk Calvijn zegt, gevoeld, dan in woorden kan worden uitgedrukt. Alleen dit kan gezegd worden om alle misverstand af te snijden, dat Calvijn elke voorstelling afwijst, alsof bij het Avond-maal Christus lichaam en bloed op aarde zou nederdalen en in of met het brood ons zou gegeven worden. Christus is en blijft in den hemel en wij zijn op aarde. Maar evenals de zon wel lichamelijk ver van ons verwijderd is en toch de stralen, die van de zon uitgaan, ons verwarmen, beschijnen en alles op aarde groeien en leven doen, zoo zegt Calvijn in het ook hier. Er stroomt van Christus als verheerlijkt Hoofd Zijner gemeente een levenskracht uit naar zijn geloovigen, en wel door de werking des Heiligen Geestes. Daarom is de laatste toon, die in Calvijn's Avondmaalsliturgie aan het eigenlijke Avond-maal voorafgaat, het sursum corda, de harten naar boven, waar Christus zit aan de rechterhand Gods.

Zoo heeft Calvijn de eenzijdigheid van Zwingli en van Luther overwonnen. Van een bloot zinnebeeldige voorstelling van Christus offerande wil Calvijn evenmin weten als van een werkelijk eten van Christus verheerlijkt lichaam, dat alom-tegenwoordig zou wezen. Maar tegelijk neemt Calvijn de juiste gedachte, die in beide Avondmaalsvoorstellingen opgesloten lag, op en verzoent ze in hoogere eenheid. Gelijk de stralen van het licht door een brandglas verzameld en op één punt geconcentreerd worden, zoo geschiedt bij Calvijn's Avond-

maalsbeschouw- waarchtge niet alleen m het Kruis gest die nu verli Christus ons meenschap n een pand er in dit lichaa en we daar aan zijne ge zijn Avondma schenkt Hij c lichaam, om d kracht, die va uitstroomt, he ziel ontvangen gemeenschap het Avondma in zijn Catech dit ook gescl ook door het Het Avondm Sacrament, d om deze ge bevestigen en doordat we de met Christus v doordat van C werking bij o onze zielen, z aan Petrus Ma wikkeld heeft.

De vraag of maalsliturgie d nistische Avon na hetgeen h moeilijk te bea waarom Christ den drinkbeker onze Catechist

Christus spre oorzaak; namelij te leeren, dat, tijdelijk leven o kruisigd lichaa achtige spijs, e zielen ten eeuw veelmeer om on en panden te v achtiglijk zijns e de werking des worden, als wi den lichamelijke ontvangen, en d heid zoo zekeri wijzelven in on leden en Gode v

En onze Av eens:

Uit deze inzet van onzen Heer Hij ons geloof en offerande (die es is) als op den onzer zaligheid w en dorstigen zie en drank des ee door zijnen dood onzer eeuwig de zonde, wegge kenden Geest v Geest (die in Chr ons als zijne lid achtige gemeenl zijne goederen, h heid en de heerl

1. BREDJE'S KN Wij ontvingen v ES UITGIVERS M kinderwerkjes wa vestig.

Allereerst de naverteld door AL bevelenswaardige kleurige plaatjes ningen tusschen e toe zullen brenge wat de schrijfsa wijze, navertel, in bevat uit het O. T. DAVID, SAUL, SAMI ZIJN VRIENDEN; V JESUS LEVEN, DE BARMHARTIGHE SAM (likenissen); GEMO verhalen), BEN won uit het leven des van PETRUS.

Maar ook zond bekende kinderev MAARTENS een twe van ALOOCK, HOOG BREVOORT.

Laat mij, al b rubriek KINDERL dacht vestigen op de gevoerden VERJAAR n Prachtmiddel t jaardagen en de d aangename gevolgen

2. J. BRESSEN, T. G. F. Callenbach.

Voor zoover d historisch werke lectuur valt, is be vermeldte boekjes v het bestend is voo Mij. BRESSEN g van zaken, een f damsche volkslevn matie in de 16e ee

Op den Kerstdag te AMSTERDAM, i en op den Kerstda het gehoor van i nieuwe Kerst-Evang

Een mooi boekje voor het gereformt uitbeelding van de te Amsterdam op d de plaatsen in het b 3. JON. H. BERN Nieuwe Bondel. J. J. Uitgevers-Maatschap De verdienstelijke biedt zijn landgenoe een 16-tal betrek stellen, die hij be

